

A photograph of a stainless steel thermos and an orange on a snow-covered rock. The thermos is upright, and the orange is placed next to its base. The rock is partially covered in snow, and the background is a soft-focus snowy landscape.

SAMTALSSTÖD FÖR RUNDABORDSSAMTAL

Rädda Barnen

Metodstöd för lokal politisk påverkan

Samtalsstöd för rundabordssamtal

Rätten till utbildning och avgiftsfri skola

Förslag på upplägg för samtalet:

Hälsa välkommen

Hälsa välkommen och berätta hur lång tid som är avsatt för samtalet och hur samtalet kommer vara disponerat. Om ni har avsatt tid för paus, berätta gärna det.

Gå en runda där alla får presentera sig och sin roll i kommunens arbete eller i Rädda Barnens arbete.

En kort inledning

För att sätta samtalet i ett sammanhang, inled med att berätta att:

- Syftet med samtalet är **att diskutera kommunens arbete kring avgiftsfri skola.**
- Rädda Barnen arbetar i flera decennier med barn i socioekonomisk utsatthet och barns rättigheter oavsett ekonomiska hemförhållanden.
- Ni bjudit in till samtalet utifrån Rädda Barnens nya rapport *"Missing out"* som presenterades den 18 mars och att ni kommer berätta kort om den (se sammanfattning nedan).
- Återkommande teman i rapporten, utifrån barn och ungas egna berättelser, är att knappa ekonomiska resurser står i vägen för barns rätt till meningsfull fritid och rätten till utbildning.

Berätta om rapporten

Berätta kort om rapporten och dess slutsatser utifrån sammanfattningen nedan. Välj gärna ut ett par citat ur rapporten som ni tycker är särskilt talande och läs upp dem först eller spela upp "Citat från Missing out" som finns på webben och är inlästa av de unga rådgivarna i rapporten.

Kom ihåg att skicka länk till rapporten till deltagarna innan och ha gärna ett eller två exemplar av rapporten med er. Rapporten går att beställa i tryckt format för alla lokalföreningar via Rädda Barnens webshop – ni behöver vara inloggade.

Led samtalet

Led samtalet utifrån öppna diskussionsfrågor. Se kommande underlag för stöd.

Sammanfatta samtalet:

En viktig del är att avsluta samtalet på ett bra sätt. Upprepa gärna det som blev sagt och ta i kan ta stöd i följande frågor:

- Har politiken under samtalet lovat att något ska göras i frågan om kartläggning av eller beslut om barns tillgång till avgiftsfri skola i kommunen? Om ja, summera det högt så att alla deltagare tar del av löftet och sätt en tid för när det ska följas upp.
- Finns det frågor som kom upp som kommunen ville titta närmare på?
- Finns det kunskapsluckor där vi på Rädda Barnen kan bidra med kunskap och underlag för det fortsatta arbetet?
- När ska Rädda Barnen och politiken ses igen och prata vidare om dessa frågor?

Avslutning

Tacka för samtalet och betona att Rädda Barnen finns tillgängliga för att fortsätta arbetet tillsammans med de politiska företrädarna.

Påminn om att ni kommer följa kommunens arbete kring barns rättigheter noga och att Rädda Barnen vill att:

- Kommunen fattar beslut om att skolan ska vara helt avgiftsfri.
- Kommunen följer upp beslutet regelbundet så att man säkerställer att det efterlevs.
- Kommunen arbetar med hur barns delaktighet och inflytande ska kunna stärkas när det gäller beslut som rör barn, till exempel avgiftsfri skola i kommunen?

Prata rätten till utbildning och avgiftsfri skola utifrån rapporten "Missing out"

Vad gäller kring rätten till kostnadsfri utbildning?

- Enligt artikel 28 i barnkonventionen ska ett barn ha rätt till helt kostnadsfri utbildning.
- Barnets rätt till utbildning finns också i 2 kapitlet 18 § första stycket i Regeringsformen och i 7 kapitlet 2–3 §§ skollagen.
- Enligt barnkonventionens artikel 2 har alla barn samma rättigheter och lika värde och ingen får diskrimineras gällande tillgången till sina rättigheter.

I Sverige får skolan ta ut avgifter motsvarande en "obetydlig kostnad". Enligt Skolverket är det till exempel enstaka resor med kollektivtrafik eller entréavgift till ett museum. Kostnader för att ta med frukt dagligen, kostnader för skolresor och obligatoriska moment inom till exempel idrotten är exempel som Skolinspektionen gett huvudmän kritik för, då de inte kan räknas som obetydliga kostnader. Däremot finns det inga hinder enligt svensk lag att ta ut en större kostnad för utflykter eller skolresor om de är frivilliga.

Vad vet Rädda Barnen om barns erfarenheter och livsvillkor?

I Rädda Barnens rapport "Missing out" berättar barn och unga att avgifter i skolan innebär ett hinder för att alla ska kunna delta. De beskriver sociala konsekvenser: att inte kunna vara med på lika villkor och att man ibland skäms över att prata öppet om orsaken. Detta gäller framför allt kostnader kopplade till skolresor, men även att ta med matsäck eller fika till skolan problematiseras.

I en av kommunerna där Rädda Barnen genomfört fokusgrupper har kommunen tagit beslut om att förbjuda alla extra avgifter i skolan, vilket blev tydligt eftersom barnen i den fokusgruppen inte hade erfarenhet av dessa ytterligare kostnader i samband med skolan och skolans aktiviteter.

En ny Sifo-undersökning från mars 2024 som genomförts på uppdrag av Rädda Barnen, Hyresgästföreningen, Röda Korset och Majblomman visar att barnfamiljer med lägre inkomst fått ett allt tuffare ekonomiskt läge jämfört med undersökning från 2023. Bland annat ser man att:

- Andelen som har blivit betalningsskyldiga och behövt låna pengar till grundläggande utgifter har ökat för barnfamiljer med lägre inkomster jämfört med 2023.
- Drygt 4 av 10 av ensamstående föräldrar och 3 av 10 av sammanboende föräldrar är oroliga för att ens ekonomiska situation påverkar barnens behov och mående
- Cirka varannan ensamstående förälder med lägre inkomst (under 29 500 före skatt) har svårt att ha råd med grundläggande behov för barnen: att ha råd med näringsrik mat, köpa nya kläder och att ha råd med fritidsaktiviteter.
- 4 av 10 ensamstående föräldrar och två av tio av sammanboende föräldrar skulle som mest klara av ökade utgifter på 1 000 kronor innan det blir svårt att betala räkningarna. Det pekar på en kraftig försämring jämfört med förra året då det var 32 procent av ensamstående och 9 procent av sammanboende som uppgav samma svårighet.

Det tuffare ekonomiska läget för barnfamiljer med låga inkomster gör det ännu viktigare att se till att inte kostnader kopplade till skolan gör att barn inte kan delta i skolans alla aktiviteter och därmed diskrimineras. [Sifo-undersökning Barnfamiljers ekonomiska svårigheter 2024.](#)

Barns delaktighet och inflytande

Enligt barnkonventionen har varje barn rätt att uttrycka sin mening i alla frågor som rör barnet. Det omfattar även barns delaktighet och inflytande i beslutsfattande som påverkar barnets rättigheter, till exempel i besluten som fattas i kommunen.

Barns rätt till delaktighet och inflytande i beslutsprocesser kan tillgodoses på många olika sätt. Några exempel är medborgardialoger, ungdomspaneler, referensgrupper, enkätundersökningar eller djupintervjuer. Kommunen behöver ta hänsyn till barnets ålder, mognad och funktionsförmåga i valet av metod.

Vad vill Rädda Barnen?

För att alla barn ska ha lika tillgång till rätten till utbildning ska alla elever, oavsett familjens ekonomiska förutsättningar, kunna delta i alla skolans aktiviteter. Det som kan tyckas vara en liten summa för en del, kan vara omöjlig att betala för andra familjer. Ingen elev ska behöva avstå utflykten eller skolresan för att det saknas pengar hemma.

Det är tydligt utifrån vad barn och unga i rapporten "Missing out" berättar att frågan om avgiftsfri skola är viktig och att det får sociala konsekvenser för barn när de inte kan delta i skolans aktiviteter på lika villkor. I kommunen som fattat beslut om att samtliga kostnader i samband med skolan och skolans aktiviteter ska täckas av skolan (även det som av Skolverket definieras som "obetydliga kostnader" så som bussbiljetter eller entré till ett museum) upplever barn och unga som deltagit i rapportens fokusgrupp inte svårigheter kring kostnader kopplade till skola.

Därför vill Rädda Barnen att:

- Kommunen fattar beslut om att skolan ska vara helt avgiftsfri.
- Kommunen följer upp beslutet regelbundet så att man säkerställer att det efterlevs.
- Kommunen arbetar med hur barns delaktighet och inflytande ska kunna stärkas när det gäller beslut som rör barn, till exempel avgiftsfri skola i kommunen?

Diskussionsfrågor:

Har kommunen gjort en kartläggning av dolda kostnader i samband med skolans aktiviteter?

Hur ser det ut?

Har kommunen fattat ett särskilt beslut om avgiftsfri skola?

- Om ja – har beslutet följts upp och hur ofta?
- Om nej – hur ser man på Rädda Barnens förslag om att:
  - Kommunen fattar beslut om att skolan ska vara helt avgiftsfri.
  - Kommunen följer upp beslutet regelbundet så att man säkerställer att det efterlevs.
  - Kommunen arbetar med hur barns delaktighet och inflytande ska kunna stärkas när det gäller beslut som rör barn, till exempel avgiftsfri skola i kommunen?

Sammanfattning av rapporten

”Ibland på fritids åker man på utflykt. Så man är missing out. Nästa dag pratar alla om det. Det är jobbigt.” Så beskriver en ungdom hur det var att inte ha råd att gå på fritidshem. Citatet återfinns i Rädda Barnens nya fördjupningsrapport som beskriver barn och ungas erfarenheter av ekonomiska svårigheter.

Rädda Barnen har arbetat med att motverka barnfattigdom under lång tid. Vi sprider kunskap, bedriver aktivt påverkansarbete gentemot beslutsfattare och genomför direkta insatser för barn och deras familjer.

I Rädda Barnens rapport *”Missing out” – Barn och ungas erfarenheter av ekonomiska svårigheter* delar barn och unga som bor i områden där barnfattigdomen är hög, med sig av erfarenheter och perspektiv på ekonomiska hinder i vardagen.

I korthet visar rapporten att:

- Barn och unga känner av föräldrarnas ekonomiska svårigheter och de uttrycker ett stort ansvarstagande i förhållande till familjens ekonomi.
- Ekonomiska svårigheter hindrar barn att delta i aktiviteter på fritiden såväl som i skolan. Det kan handla om att behöva sjukskriva sig från klassresan, att inte kunna gå på fritidshem eller inte kunna delta i en organiserad fritidsaktivitet med kompisar.
- Ekonomiska hinder i sociala sammanhang kan innebära en rädsla för att exkluderas socialt.
- Barn hanterar och bemöter ekonomiska svårigheter på olika sätt. Barn uttrycker olika strategier såsom att stötta varandra i den närmsta kompiskretsen. Men det förekommer också känslor av skam och försök att dölja varför de inte kan delta och följa med jämnåriga på aktiviteter.

Rapporten visar att det finns flera ekonomiska hinder som står i vägen för barns rätt till en meningsfull fritid och kostnadsfri utbildning, vilket flera andra studier också visat. Rättigheter som gäller alla barn, enligt barnkonventionen som är lag i Sverige. Barn som inte får sina rättigheter tillgodosedda på grund av ekonomiska skäl, blir diskriminerade enligt artikel två i barnkonventionen.

Rapporten bygger på fokusgruppintervjuer

Rapporten bygger på fem fokusgruppintervjuer tillsammans med 77 barn och unga i åldern 10–19 år. Barnen bor i tre olika län och i fem bostadsområden där 50–75 % lever med låg ekonomisk standard och det finns stora socioekonomiska utmaningar, enligt siffror från SCB. Fyra barn har också varit ”unga rådgivare”. De har varit delaktiga i framtagandet av rapporten, och bidragit med sina analyser för att stärka och tillvarata barns kunskap om sin verklighet. Rapportens huvudresultat styrks av tidigare forskningsstudier och statistik. Se källhänvisningar i rapporten.

Rekommendationer

Enligt artikel fyra i barnkonventionen ska staten till fullo utnyttja sina tillgängliga resurser för att säkerställa barns ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter. Det ställer höga krav på beslutsfattare i Sverige. I rapporten riktar vi rekommendationer till beslutsfattare på nationell, regional eller lokal nivå för att stärka barns rättigheter inom skola, fritidshem och meningsfull fritid.

Hela rapporten hittar du på: raddabarnen.se/missing-out